

**Stanowiska długosza królewskiego *Osmunda regalis*
w województwie łódzkim**

Na terenie Ziemi Łódzkiej stwierdzono dotychczas trzy stanowiska paproci długosza królewskiego *Osmunda regalis* (ryc. 1). Największe, grupowe stanowisko znajduje się w powiecie wierszowskim, gdzie utworzono rezerwat „Długosz Królewski w Węglewicach”. Rośnie tam (w trzech punktach odległych od siebie o kilka km) kilkaset okazów tej rośliny (Mowszowicz 1963, Sowa, Rutowicz 1971). Drugim miejscem występowania długosza jest uroczysko Błota, w pobliżu rezerwatu Jaźwiny, w powiecie sieradzkim, również przy zachodniej granicy województwa. Stwierdzono tam ponad 200 okazów (Mowszowicz 1966). Około 100 km na wschód, koło Sulejowa, nad Pilicą rosną trzy kępy *Osmunda regalis*. Jest to trzecie stanowisko dotąd notowane na terenie województwa (Kurowski 1973).

Dwa nowe stanowiska długosza królewskiego znajdują się w powiecie sieradzkim, koło wsi Barczew i w powiecie bełchatowskim, koło wsi Lubiec.

Osmunda regalis w uroczysku Ugoda Barczewska

Informację o znalezieniu przez leśników tej paproci w okolicach Barczewa otrzymałem od doc. dr hab. R. Olaczka (Instytut Botaniki i Zoologii UŁ). Dokładną lokalizację stanowiska przedstawia mapka (ryc. 2, s. 60).

Uroczysko Ugoda to pas torfowisk i podmokłych lasów chłopskich, ciągnących się równoleżnikowo w odległości 1 km na północ od wsi Barczew. Północnym swym skrajem uroczysko przylega do lasów leśnictwa Dąbrowa Wielka, wchodzących w skład nadleśnictwa Złoczew. W podziale fizyczno-geograficznym Kondrackiego teren ten znajduje się na Wysoczyźnie Złoczewskiej, w makroregionie Niziny Południowo-Wielkopolskiej. Według Szafera omawiane uroczysko należy do geobotanicznego Okręgu Kaliskiego.

Długosz królewski rośnie w zatorfionej niecce na działkach leśnych ob. Czesława Kapicy, sołtysa wsi Barczew i ob. K. Grzesiaka. Działki te graniczą bezpośrednio z południową granicą oddziału 89, pododdział c, nadl. Złoczew (wg planu urządzenia z 1968 r.). Rosnąca tu drągowina sosnowa w wieku bliskim 20 lat pochodzi częściowo z samo-siewu; osiąga ona około 6 m wysokości. Zwarcie koron wynosi 70%. Najwyższą warstwę buduje głównie sosna zwyczajna *Pinus silvestris*

Ryc. 1. Długosz królewski *Osmunda regalis* L. rosnący w zatorfionej niecce na działkach leśnych sołtysa wsi Barczew ob. Czesława Kapicy. — The royal fern growing on peaty forest plots of the village of Barczew. Fot. J. K. Kurowski

i brzoza brodawkowata *Betula verrucosa*, niżej dominują krzewy: kruszyna pospolita *Frangula alnus*, jałowiec pospolity *Juniperus communis* oraz świerk pospolity *Picea excelsa*. Warstwa zielna wykazuje prawie stu-procentowe zwarcie; tu panuje trawa trzęsłica modra *Molinia coerulea* oraz borówka czernica *Vaccinium myrtillus*. Trzecim ilościowo gatunkiem jest długosz królewski *Osmunda regalis*. Na powierzchni około 500 m² stwierdziłem ponad 50 kęp długosza w bardzo różnych stadiach rozwojowych; zarówno młode siewki jak i wielkie, osiągające 1,5 m wysokości zarodnikujące okazy. Długosz znajduje tu dobre warunki ekologiczne, obsiewa się obficie i wykazuje tendencje rozwojowe. W runie na uwagę zasługuje orlica pospolita *Pteridium aquilinum* oraz obydwie gatunki charakterystyczne zespołu boru bagiennego *Vaccinio uliginosi-Pinetum* tj. borówka bagienna *Vaccinium uliginosum* i bagno zwyczajne *Ledum palustre*. Warstwę mszystą reprezentują głównie mech płonnik *Polytrichum commune*, mech torfowiec *Sphagnum* sp. i rokitnik *Entodon schreberi*. Kwasowość gleby mierzona na głębokości 10 cm wynosi $\text{pH} = 5$.

To trzecie co do wielkości stanowisko długosza w województwie łódzkim, ze względu na dogodny dojazd (w pobliżu szosy E-12) może spełniać ważne zadanie dydaktyczne. Obecnie „kwiatem paproci”, jak

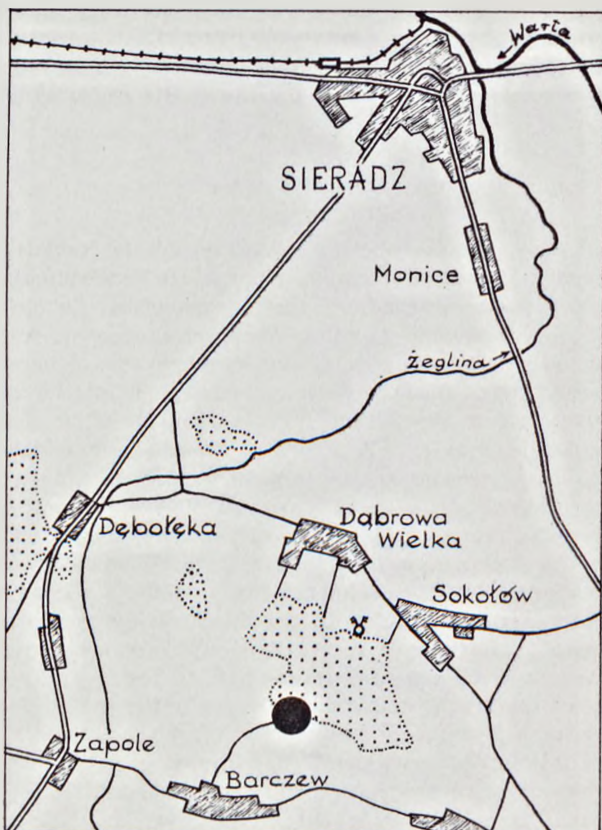
nazywa tę roślinę okoliczna ludność, opiekuje się soltys Cz. Kapica. Wskazane byłoby, aby znany z aktywności Sieradzki Oddział Ligi Ochrony Przyrody nawiązał kontakt z właścicielem lasu w celu objęcia patrolu nad tym stanowiskiem i udostępnienia go dla celów dydaktycznych.

Osmunda regalis w uroczysku Święte Ługi

Latem 1973 r. podczas obozu Studenckiego Koła Naukowego Biologów UŁ, student Grzegorz Sumorok znalazł kępę długosza królewskiego w południowo-wschodniej części torfowiska Święte Ługi (na niektórych mapach Święte Łąki) w okolicach Lubca w powiecie bełchatowskim (ryc. 3). W rok później stwierdziliśmy drugą kępę w bezpośrednim sąsiedztwie. Wielki basen potorfowy, o powierzchni blisko 2 km² znajduje się w 75 oddziale leśnictwa Lubiec II, w nadleśnictwie Kluki (urządzenie z dnia 1 X 1967 r.). W sąsiednim oddziale 80-tym znajduje się drugie, równe co do wielkości torfowisko Lubiec. Te i inne, mniejsze torfowiska, gdzie nadal prowadzi się eksploatację torfu, stanowią największy zespół bagien w województwie. Leżą one, podobnie jak staw rybny koło Lubca, w pradolinie rzeki Widawki, w sąsiedztwie rzeki Pilski. Ciąg torfowisk i dolin rzecznych graniczy z licznymi wzniesieniami wydmowymi, porośniętymi borami chrobotkowymi i sosnowymi. W obniżeniach i zatorfionych nieckach panuje bór bagienny.

Badania szaty roślinnej prowadzone były tu 10 lat temu przez trójkę magistrantów Katedry Systematyki i Geografii Roślin UŁ. Na Św. Ługach stwierdzono 5 zespołów roślinnych (Wróblewska 1965). Są to zbiorowiska roślinności szuwarowej, charakterystyczne dla mezo- i eutroficznych zbiorników, z trzcina i pałąką szerokolistną, zespoły turzycowo-szuwarowe, zespół lilii wodnych oraz zbiorowisko przygielki, typowe dla mezotroficznych torfowisk przejściowych. Stwierdzono wiele interesujących roślin, m.in. 7 gatunków chronionych; cztery widlaki: jałowcowaty *Lycopodium annotinum*, goździsty *L. clavatum*, torfowy *L. inundatum* i wroniec *L. selago*, dwa gatunki rosiczki: długolistną *Drosera anglica* i okrągłolistną *D. rotundifolia* oraz wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum* (Krzywański 1967, Dunajska 1966).

Długosz królewski rośnie w skrawku boru bagiennego we wschodniej części (mapka nr 3) o powierzchni około 1200 m². W badanym płacie dominuje sosna zwyczajna *Pinus silvestris* w wieku 20 lat, pochodząca prawdopodobnie z samosiewu; w domieszce występuje topola osika *Populus tremula*, brzoza *Betula verrucosa*, wśród krzewów jałowiec *Juniperus communis* i wierzba uszata *Salix aurita*. Runo buduje przede wszystkim bagno zwyczajne *Ledum palustre* i trzęślica modra *Molinia coerulea*, z mniejszym udziałem występuje wrzosa zwyczajna *Calluna vulgaris*, sit rozpięchły *Juncus effusus*, borówka bagienna *Vaccinium*

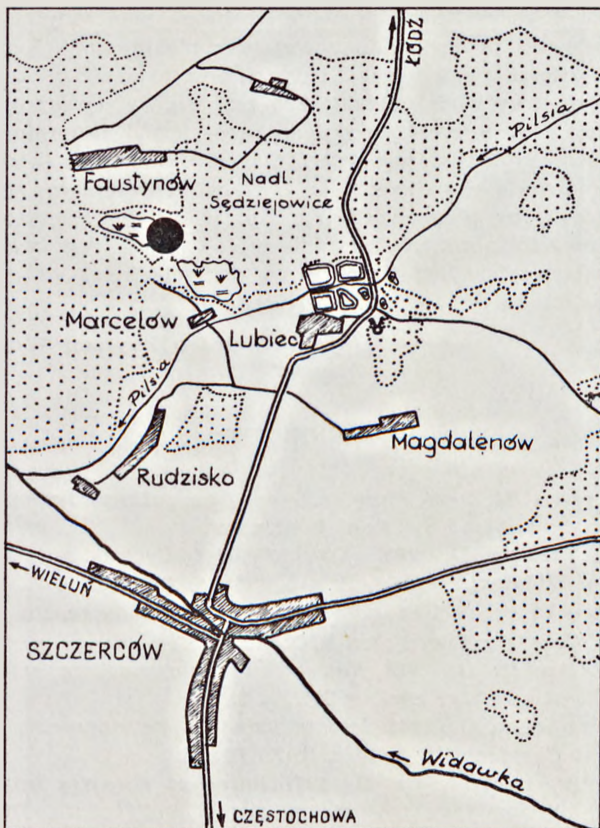

Ryc. 2. Stanowisko długosza królewskiego *Osmunda regalis* w uroczysku Ugoda Barczewska pod Sieradzem w województwie łódzkim. — The locality of the royal fern in the primeval forest range of Ugoda Barczewska near Sieradz in the province of Łódź

uliginosum i in. W warstwie mszystej spotykamy głównie płonnik *Polytrichum commune*, rokitnik *Entodon schreberi* i torfowiec *Sphagnum cuspidatum*. Płat boru z długoszem zajmuje niewielką powierzchnię na cyplu, gdzie dominują zbiorowiska turzyc, trzęsłica i torfowcowy mszar.

Długosz jest niezbyt okazały, sięga zaledwie 0,5 m wysokości, nie odnawia się, chociaż wytwarza zarodniki.

Nowe stanowisko długosza królewskiego *Osmunda regalis* na Św.

Ryc. 3. Stanowisko długosza królewskiego *Osmunda regalis* w uroczysku Świąte Ługi koło Szczercowa w województwie łódzkim. — The locality of the royal fern in the primeval forest range of Świąte Ługi near Szczercowo in the province Łódź

Ługach znajduje się w fizyczno-geograficznym mezoregionie Kotliny Szczercowskiej, która jest podobnie jak Wysoczyzna Złoczewska częścią regionu Niziny Południowo-Wielkopolskiej. Zgodnie z geobotanicznym podziałem teren ten leży w okręgu Widawskim.

Skromne stanowisko długosza na torfowisku k. Lubca, podobnie jak koło Sulejowa nad Płicą (Kurowski 1973) jest prawdopodobnie pozostałością większych ongiś stanowisk, zniszczonych w trakcie eksploatacji torfu. Nawet takie małe placówki występowania tej rzadkiej rośliny

zasługują na dokładną inwentaryzację i ochronę jako zabytki przyrody. Długosz królewski podlega gatunkowej ochronie prawnej. Reprezentuje on w naszej florze element subatlantycki. Jest to żywy relikwiarz a jednocześnie wartościowy model dydaktyczny przedstawiający przejście części asymilacyjnej liścia w część zarodnionośną — dowód na ewolucję świata roślin. Długosz królewski jest interesującym składnikiem naszej flory. To o nim mówi się w bajkach jako o rzadko zjawiającym się kwiecie paproci, który niby płomień złocisty lśni w świetle księżycy i mieni się seledynowo-żółto-rudymi barwami w tajemniczą noc świętojańską; obiecano jest szczęście temu, kto w ową noc sobótkową, gdzieś na rojstach czy w mrocznym borze znajdzie ten cud przyrody.

Józef Krzysztof K u r o w s k i

PIŚMIENNICTWO

Dunajska M. 1966 *Flora i zbiorowiska roślinne lasów otaczających torfowisko Lubiec i Św. Ługi*. Łódź mskr.

Krzywański D. 1967 *Torfowisko z *Lycopodium inundatum* w pradolinie Widawki*, Zesz. nauk. UŁ s. II, z. 23, Łódź.

Kurowski J. 1973 *Długosz królewski *Osmunda regalis* w borach lubieńskich*. Chrońmy Przyr. ojcz. R. XXIX z. 5.

Mowszowicz J. 1963 *Nowe stanowisko długosza królewskiego w Polsce*. Chrońmy Przyr. ojcz. R. XIX z. 2.

Mowszowicz J. 1966 *Jeszcze jedno obfite stanowisko długosza królewskiego*. Chrońmy Przyr. ojcz. R. XXII z. 6.

Sowa R., Rutowicz H. 1971 *Rezerwat długosza królewskiego w Węglewicach oraz inne jego stanowiska w nadleśnictwie Węglewice*. Zesz. nauk. UŁ s. II, z. 41. Łódź.

Wróblewska M. 1965 *Proces zarastania torfowiska Św. Ługi z uwzględnieniem jego zespołów roślinnych*. Łódź, mnsk.

Torfowisko z chamedafne północną *Chamaedaphne calyculata* na Pomorzu Zachodnim

Pomorze Zachodnie, odznaczające się bogatą florą w porównaniu z florami sąsiednich regionów, jest jednak stosunkowo ubogie w stanowiska roślin północnych.

Chamedafne północna *Chamaedaphne calyculata*, jeden z najrzadszych borealnych elementów północnych na terenie Polski, nie była np. podawana z terenów Pomorza Zachodniego. Możliwość jej znalezienia wydawała się mało prawdopodobna (Czubiński 1950), biorąc